

Tomo VUKŠIĆ

TEME I NAČIN RADA GENERALNIH BISKUPSKIH SINODA (1967.-2001.)*

Sažetak

*Za vrijeme Drugoga vatikanskog sabora (1962.-1965.), brojni saborski oci su predlagali da se nađe način kako bi biskupi iz cijeloga svijeta izravno mogli sudjelovati u vodstvu opće Crkve. Ekleziologija toga sabora, poznata pod pojmom *communio*, doživjela je svoju konkretizaciju kad je papa Pavao VI. apostolskim pismom *Apostolica sollicitudo* ustanovio 15. rujna 1965. biskupsku sinodu. U njezinu radu komunitarnost se očituje posebice kroz odgovorno sudjelovanje izabranih predstavnika cijeloga episkopata.*

Radom sinode, koja u određenim vremenskim razmacima okuplja predstavnike partikularnih Crkava iz cijeloga svijeta, ravna opće i sinodalno pravo. Ta regulativa, koja je tema prvoga dijela ovoga članka, uređuje način rada skupštinskih zasjedanja na koje se okupljaju sinodalni oci.

U njegovu drugom dijelu nalazi se prikaz tema, o kojima se raspravljalo na deset redovnih generalnih sinoda od 1967. do 2001. godine, te prikaz brojnih crkvenih dokumenata koji su nastali kao izravna ili neizravna posljedica sinodalnih zasjedanja, rasprava i prijedloga. Na kraju je na isti način napravljen prikaz rada i plodova dviju izvanrednih općih sinoda.

Nakon više prijedloga tijekom pripreme Drugoga vatikanskog sabora da se osnuje stalno tijelo biskupa koje će kao povremeni "sabor u malom" pružati savjetodavnu i suradničku pomoć Petrovu nasljedniku u vodenju Crkve, tijekom saborskih rasprava brojni saborski oci su se izrazili u prilog te zamisli. Među njima ovdje svakako treba spomenuti tadašnjega biskupa iz Krka mons. Karmela Zazinovića koji je 7. listopada 1963. izrazio želju da bude osnovano, ako to papa bude smatrao prikladnim, stalno vijeće sastavljeno od biskupa sa svih strana svijeta.¹ No, nikako se ne smije zaboraviti milanskoga nadbiskupa Giovannija Battistu Montinija,

* Predavanje održano 19. studenoga 2005. na kolokviju Sinodalnost Crkve na Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji u Sarajevu. - *Napomena urednika.*

¹ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Prima assemblea generale (29 settembre - 29 ottobre 1967)*, Civiltà Cattolica, Rim 1968., str. 9.

koji je 7. lipnja 1963. u posmrtnom govoru na zadušnici za pok. Ivana XXIII., održanom u milanskoj katedrali, kao milanski nadbiskup govorio o suradnji biskupskoga tijela u odgovornosti za vođenje cijele Crkve.² A budući da je upravo kardinal Montini samo dvadesetak dana poslije toga izabran za papu, kad je uzeo ime Pavao VI., ne iznenađuje da temu suradnje biskupa na općecrkvenoj razini on nije zaobišao u govoru kojim je 29. rujna 1963. otvorio drugo zasjedanje Sabora, prvo u njegovu pontifikatu.³ Istu misao ponovio je također 4. prosinca 1963. u govoru kojim je zaključio drugo zasjedanje Sabora⁴ te 21. studenoga 1964. u govoru na kraju trećega zasjedanja.⁵

Na početku ovoga prikaza govor je o ustanovi i načinu rada biskupske sinode te o pravnoj regulativi koja njome ravna. Potom su prikazane teme samo deset redovnih skupština generalnih sinoda i dokumenti crkvenoga učiteljstva, koji su nastali na poticaj ili kao izravna posljedica sinodalnih zasjedanja jer je jedanaesta sadržaj drugoga predavanja. U trećem dijelu nalazi se osvrt na rad i plodove dviju izvanrednih generalnih sinoda.

I. Ustanova i način rada biskupske sinode

Tijekom saborskih zasjedanja, uz poneki rijedak protivni glas, stalno se provlačio prijedlog da se osnuje neko stalno *vijeće*. Predlagano je da bude sastavljeno od biskupa sa svih strana i da, zajedno i pod vodstvom pape, surađuje u stvarnom vodstvu opće Crkve.⁶ To jest, često je predlagano vijeće drukčije naravi negoli je sinoda koja je kasnije osnovana jer je njezina narav ponajviše savjetodavna.

² Usp. *isto*, str. 7.

³ Usp. PAVAO VI., "Salvete fratres", u: *Acta Apostolicae Sedis* (dalje: AAS) 55/1963. str. 841-859; *Enchiridion Vaticanum*, I., EDB, Bologna 1985. (13. izd.), str. 82-119 (cijeli govor na latinskom i talijanskom) a samo dio govora koji je zanimljiv za ovaj članak nalazi se u: *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., EDB, Bologna 2005., str. 2.

⁴ Usp. PAVAO VI., "Tempus iam advenit", u: AAS 56/1964., str. 31-40; *Enchiridion Vaticanum*, I., str. 120-139 (cijeli govor na latinskom i talijanskom) a samo dio govora koji je zanimljiv za ovaj članak nalazi se u: *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 2-4.

⁵ Usp. PAVAO VI., "Post duos menses", u: AAS 56/1964., str. 1007-1018; *Enchiridion Vaticanum*, I., str. 168-191 (cijeli govor na latinskom i talijanskom) a samo dio govora koji je zanimljiv za ovaj članak nalazi se u: *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 4-5.

⁶ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Prima assemblea generale*, str. 5-22.

Nakon mnogo iznesenih prijedloga, papa Pavao VI. je 14. rujna 1965. u svome uvodnom govoru u posljednje zasjedanje Sabora najavio osnivanje sinode biskupa.⁷ Već sutradan je u obliku motuproprija objavljeno njegovo apostolsko pismo *Apostolica sollicitudo* kojim je ona ustanovljena za cijelu Crkvu⁸ a mjesec i pol nakon toga Sabor je (28. listopada 1965.) usvojio Dekret *Christus Dominus* o pastirskoj službi biskupa. U poglavlju "Biskupi i opća Crkva" u tome dokumentu se, između ostaloga, kaže i ovo: "Biskupi, izabrani iz različitih krajeva svijeta, pružaju vrhovnom pastiru Crkve još djelotvorniju pomoć u vijeću koje se zove Sinoda Biskupa i to na način kako ga je odredio ili će ga odrediti sam rimski svećenik. Budući da sinoda predstavlja čitav katolički episkopat, ona pokazuje da svi biskupi u hijerarhijskoj zajednici sudjeluju u brizi za opću Crkvu."⁹

I.I. Opće i sinodalno pravo

Biskupskom sinodom i njezinim radom ravnaju opće i sinodalno pravo, uz napomenu da je najprije nastalo sinodalno a tek kasnije opće pravo. Naime, budući da je prvo zasjedanje sinode biskupa bilo sazvano već za 1967. god., a općega prava u toj materiji još nije bilo jer je tek započinjala reforma Crkvenoga Zakonika, trebalo je prirediti uredbu koja će ravnati njezinim radom. Tako je prvi pravilnik, kojim se uredilo to pitanje, objavilo Državno tajništvo 8. prosinca 1966. pod naslovom *Ordo Synodi episcoporum celebrandae*.¹⁰

Taj pravilnik je u sljedećem razdoblju, na osnovu stečenoga iskustava i prijedloga Biskupskih konferencija, popravljan i proširivan nekoliko puta. Prije svega, popravljeni pravilnik poslije prve održane sinode objavljen je 24. lipnja 1969. s naslovom *Ordo Synodi episcoporum celebrandae recognitus et auctus*.¹¹ Njegovi dodatni popravci u obliku dopuna s naslo-

⁷ Usp. PAVAO VI., "In hoc laetamur", u: AAS 57/1965., str. 794-805; *Enchiridion Vaticanum*, I., str. 192-215 (cijeli govor na latinskom i talijanskom) a samo dio govora koji je zanimljiv za ovaj članak nalazi se u: *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 6-9.

⁸ Usp. PAVAO VI., "Apostolica sollicitudo", u: AAS 57/1965., str. 775-780. Cijeli tekst na latinskom i talijanskom u: *Enchiridion Vaticanum*, II., EDB, Bologna 1981. (12. izd.), str. 472-481 kao i u: *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 8-17.

⁹ DRUGI VATIKANSKI SABOR, Dekret *Christus Dominus* o pastirskoj službi biskupa, br. 5.

¹⁰ Usp. AAS 59/1967., str. 91-103. Latinski izvornik s talijanskim prijevodom objavljen je u: *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 20-43.

¹¹ Usp. AAS 61/1969., str. 525-539; latinski izvornik s talijanskim prijevodom u: *Enchiridion Vaticanum*, III., EDB, Bologna 1982. (12. izd.), str. 796-829 i u: *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 316-343.

vom *Ordo Synodi episcoporum celebrandae recognitus et auctus nonnullis additamentis perficitur* pojavili su se 20. kolovoza 1971.¹² K tome, dopuna, koja je uređivala način rada u radnim grupama sinode, s naslovom *Modus procedendi in circulis minoribus* nosi datum 27. rujna 1971.¹³ dok su *Explicationes quaedam circa "Ordinem synodi episcoporum celebrandae"* podijeljene sinodskim ocima 27. rujna 1974.¹⁴

Osim spomenutih dokumenata, koji tvore sinodalno pravo, pitanje biskupske sinode i njezina rada uređuje sedam kanona općega *Zakonika kanonskoga prava* (kann. 342-348) koji je stupio na snagu 1983. god. Tim kanonima koji, ustvari, u obliku zakona sažimaju ono što se nalazi u apostolskom pismu *Apostolica sollicitudo*, treba dodati i jedan kanon *Zakonika kanona istočnih Crkava* (kan. 46).

Prema kan. 342: "Biskupska sinoda skupština je biskupa izabranih s različitih krajeva svijeta, koji se sastaju u određena vremena da bi promicali usku povezanost između rimskog prvosvećenika i biskupâ i da bi rimskom prvosvećeniku savjetima pružali pomoć u čuvanju i rastu vjere i čudoreda, u obdržavanju i učvršćivanju duhovne stege, i da bi proučavali pitanja koja se odnose na djelovanje Crkve u svijetu." S druge strane, sinoda biskupa ima savjetodavan karakter i, za razliku od općega sabora koji može i odlučivati, ona ima zadaću samo raspraviti probleme i o njima izreći svoje mišljenje, osim ako joj je rimski prvosvećenik izričito drukčije dopustio. No, i u tome slučaju njezine odluke, da bi stekle obvezujuću snagu, treba ratificirati papa. To proizlazi iz kan. 343 koji glasi: "Zadaća je Biskupske sinode da raspravlja o pitanjima koja treba da se prouče i da iznosi želje, ali ne da ih riješi, niti da donese odluke o njima, osim ako joj je u određenim slučajevima vlast da odlučuje dao rimski prvosvećenik, čije je pravo u tom slučaju da potvrdi sinodalna rješenja."

Biskupska sinoda je izravno podložna vlasti rimskoga prvosvećenika čije je isključivo pravo (kan. 344):

- sazvati sinodu kad smatra da je to potrebno i uputno i odrediti mjesto održavanja njezinih skupština;

¹² Usp. AAS 63/1971., str. 702-704 dok je latinski izvornik s talijanskim prijevodom objavljen u: *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 596-601.

¹³ Usp. www.vatican.va/roman_curia/synod/documents.

¹⁴ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Terza assemblea generale (27 settembre - 26 ottobre 1974)*, Civiltà Cattolica, Rim 1975., str. 1038-1040. Međutim, zanimljivo je da ovaj dokument ne donosi ni *Enchiridion Vaticanum* ni *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*. Ipak, neobično je da nije objavljen ni u AAS (usp. CHIAPETTA Luigi, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, I., ED, Rim 1996., str. 459).

- potvrditi izbor članova sinode, koji se biraju prema sinodalnom pravu, te odrediti i imenovati i druge članove;
- prije održavanja sinode pravodobno odrediti sadržaj pitanja koja treba proučiti na sinodi i o tome obavijestiti one koji trebaju nastupiti u raspravi;
- odrediti red raspravljanja;
- osobno ili posredstvom drugih predsjedati sinodi;
- zaključiti, premjestiti, obustaviti i raspustiti sinodu te meritorno odlučiti o iznesenim mišljenjima.

1.2. Ustrojstvo biskupske sinode

Biskupska sinoda se okuplja povremeno ili na opću ili na posebnu skupštinu.

Opća, ili generalna, skupština, koja može biti ili redovita ili izvanredna, raspravlja o temama koje se odnose na dobrobit opće Crkve i zanimaju cijelu Crkvu. One redovite se održavaju povremeno u razmacima od po nekoliko godina. U njihovu radu sudjeluju biskupi koje izaberu biskupske konferencije prema propisanome ključu.¹⁵ Tako je određeno da biskupske konferencije do 25 članova imaju pravo na jednoga predstavnika, konferencije do 50 članova na 2 predstavnika, konferencije do 100 članova na 3 a konferencije s preko 100 članova imaju pravo na 4 predstavnika na sinodi. Prema istom ključu svoje predstavnike biraju i biskupske konferencije koje se prostiru na područjima više država. Prisustvuju također neki koji su određeni samim pravom: patrijarsi, viši nadbiskupi i metropoliti izvan patrijaršije Katoličkih Crkava istočnih obreda te kardinali predstojnici rimskih dikasterija. I na kraju, još 10 članova kleričkih redovničkih ustanova koje bira unija vrhovnih poglavara te neki koje izravno imenuje rimski prvosvećenik.

Izvanredne opće sinode bivaju okupljene na skupštinu radi poslova koji traže hitno rješenje. U njihovu radu sudjeluju patrijarsi, viši nadbiskupi i metropoliti izvan patrijaršije katoličkih Crkava istočnih obreda, predsjednici biskupskih konferencija kako jednodržavnih tako onih koje okupljaju biskupije iz više država, 3 člana kleričkih redovničkih ustanova koje bira unija vrhovnih poglavara, kardinali predstojnici rimskih dikasterija te neki koje izravno imenuje rimski prvosvećenik.¹⁶

¹⁵ Usp. *Apostolica sollicitudo*, n° V-VIII; *Ordo Synodi Episcoporum*, art. 5, § 1; art. 6, § 1; kan. 346 § 1.

¹⁶ Usp. *Ordo Synodi Episcoporum*, art. 5, § 2; kan. 346 § 2.

S druge strane, posebna sinoda raspravlja o poslovima, temama i problemima koji se izravno odnose na Crkvu u određenom kraju ili u više određenih krajeva (kan 345). Ona se sabire na skupštinu, koja se sastoji od članova prvenstveno izabranih iz onih krajeva radi kojih je sazvana (kan. 346 § 3). Uz uvjet da pripadaju krajevima za koje je posebna sinoda sazvana, u njezinu radu sudjeluju: patrijarsi, viši nadbiskupi i metropoliti izvan patrijaršije katoličkih Crkava istočnih obreda; predstavnici biskupskih konferencija kako jednodržavnih tako onih višedržavnih, birani prema ključu koji je već predstavljen; najviše 2 predstavnika kleričkih redova koje bira unija vrhovnih poglavara te kardinali predstojnici rimskih dikasterija koji imaju neki odnos s materijom o kojoj se raspravlja.¹⁷

Predsjednik svake biskupske konferencije najmanje dva mjeseca prije početka zasjedanja sinodalne skupštine priopćuje generalnom tajniku sinode imena izabranih predstavnika svoga područja. To isto čini i predsjednik unije vrhovnih redovničkih poglavara s imenima svojih izabranih predstavnika. A njihova imena ne bivaju priopćena javnosti sve dok njihov izbor ne ratificira papa. Uz to, biskupske konferencije i unija vrhovnih redovničkih poglavara imaju obvezu predložiti jednoga ili dva zamjenika izabranih članova od kojih će jedan, s odobrenjem vrhovnoga svećenika, zamijeniti izabranoga predstavnika ako ovaj ne bi mogao sudjelovati na skupštini.¹⁸

U radu svake sinodalne skupštine, kako generalne tako posebne, sudjeluju također neki koje izravno imenuje rimski prvosvećenik. Oni mogu biti biskupi, članovi redovničkih zajednica ili crkveni stručnjaci, no njihov ukupan broj nikada ne prelazi 15 % od ukupnog broja članova sinode.¹⁹

Kad papa zaključi skupštinu, na koju je bila sazvana biskupska sinoda, samim time prestaje služba koja je za vrijeme njezina trajanja bila povjerena njezinim pojedinim članovima.²⁰ A, ako se dogodi da Apostolska stolica ostane ispražnjena za vrijeme održavanja skupštine biskupske sinode, ta skupština *ipso iure* obustavlja rad. To isto događa se i sa svim službama koje su bile povjerene njezinim članovima sve dok novi papa ne odluči treba li se započeta sinodalna skupština nastaviti ili raspustiti.²¹

Generalna biskupska sinoda ima stalno Generalno tajništvo na čelu kojega stoji generalni tajnik. Njega imenuje rimski biskup a u radu mu pomažu suradnici koje, s papinim odobrenjem, imenuje sam generalni tajnik.

¹⁷ Usp. *isto*, art. 5, § 3.

¹⁸ Usp. *isto*, art. 6, § 1, 6°; §§ 3-4.

¹⁹ Usp. *Apostolica sollicitudo*, n° X; *Ordo Synodi Episcoporum*, art. 5, § 4.

²⁰ Usp. *Apostolica sollicitudo*, n° XI; kan. 347 § 1.

²¹ Usp. *Ordo Synodi Episcoporum*, art. 17, § 4; kan. 347 §2.

Zadaća je generalnoga tajnika izvršavati ono što od njega traži papa i priopćavati papi sve što se odnosi na sinodu. Generalni tajnik sudjeluje na skupštini sinode, vodi rad Generalnoga tajništva i potpisuju njegove spise. On pripravlja i vodi također rad vijeća Tajništva i predsjedava njegovim sjednicama. Osim toga, generalni tajnik po papinu mandatu šalje pozive i dnevni red sinodalnih skupština, svima priopćava imena članova sinode koje je imenovao papa te ime posebnoga tajnika svake skupštine kojega imenuje papa, izvješćuje papu o radu Generalnoga tajništva, pripravlja odvijanje svake skupštine, šalje zapisnike svake skupštine kome je predviđeno, izvršava ono što mu je sinoda povjerila te prikuplja, sređuje i čuva dokumente vezane uza sinodu.²²

Osim toga, generalnom tajniku pomaže i Vijeće tajništva. Ono se sastoji od 15 biskupa od kojih dvanaestoricu, vodeći računa o potrebi da budu zastupljeni svi krajevi svijeta, biraju biskupi prisutni na svakom zasjedanju generalne sinode a trojicu izravno imenuje papa i mandat toga vijeća traje do sljedeće generalne sinode. U razdoblju između dviju sinoda zadaća je generalnoga tajnika sazvati članove ovoga Vijeća dva puta godišnje i, osim toga, kad god papa smatra da je potrebno. Vijeće izravno surađuje s generalnim tajnikom u proučavanju svih prijedloga Crkava istočnih obreda i biskupskih konferencija s obzirom na pitanja koja će se raspravljati na sinodi, u pripravljanju poslova koje treba obaviti za vrijeme sljedeće skupštine, u davanju savjeta kako izvršiti ono što je prošla sinoda predložila a papa odobrio te u svemu što im papa povjeri.²³

Za vrijeme održavanja sinode njezinim skupštinama predsjedava delegirani predsjednik kojeg imenuje papa a njegova služba prestaje raspuštanjem skupštine za koju je bio imenovan.²⁴ Ovome predsjedniku i generalnom tajniku pomaže posebni tajnik kojega imenuje papa za svaku sinodu posebno. Taj tajnik je uvijek stručnjak za temu o kojoj se raspravlja a njegova služba prestaje također raspuštanjem skupštine.²⁵

Uza sve to, ako neka problematika, o kojoj se raspravlja na sinodi, zahtijeva dublje proučavanje, delegirani predsjednik može, s papinim pristankom, imenovati posebna stručna povjerenstva. Sastoje se od 12 članova sudionika sinode, od kojih 8 bira skupština a 4 imenuje papa. Oni su

²² Usp. *isto*, art. 12, §§ 1-5; kan. 348 § 1.

²³ Usp. *isto*, art. 13, §§ 1-6; kan. 348 § 1.

²⁴ Usp. *isto*, art. 2, §§ 1-3. Delegirani predsjednik može biti više od jednoga. U tome slučaju oni se izmjenjuju u predsjedanju skupštinom prema određenom redu.

²⁵ Usp. *isto*, art. 14, §§ 1-4; art. 15, §§ 1-2; kan. 348 § 2. Kao i delegirani predsjednik, posebnih tajnika može biti više, posebice ako se raspravlja o više različitih tema pa je za svaku potreban poseban stručnjak.

stručnjaci za dotičnu tematiku i zadaća im je popraviti predložene tekstove i ponuditi rješenja.²⁶ A ako smatra potrebnim, delegirani predsjednik može imenovati također povjerenstvo koja će pomoći u pripravljanju završnoga dokumenta koji se predlaže za glasovanje.²⁷ K tome, na početku skupštine papa imenuje jedno posebno povjerenstvo čija je zadaća proučiti kontroverzije, koje se pojave, i predstaviti ih papi.²⁸ I kao posljednje, za svaku sinodu biva osnovan odbor za informiranje o sinodi i sastoji se od pet osoba koje u njega ulaze po službi.²⁹

1.3. Način rada sinode

Prvi korak u izboru teme za sinodu sastoji se od konzultacija s patrijarsima, biskupskim konferencijama, pročelnicima dikasterija Rimske kurije i vrhovnim redovničkim poglavarima, ali i sa sinodalnim ocima s pretходne sinode, kako bi se od njih čulo prijedloge. Oni trebaju voditi računa da predložene teme moraju imati opći karakter, tj. odnositi se na cijelu Crkvu, da su aktualne i u pozitivnom smislu hitne, da imaju mogućnost pastoralne primjene i doktrinarni temelj te da su zaista primjenjive u konkretnom životu Crkve.

Sve dobivene prijedloge na svojoj sjednici proučava Vijeće generalnoga tajništva te ih, zajedno s preporukama, potom predstavlja papi koji konačno odlučuje o temi sinode. U vidu buduće skupštine Vijeće potom priređuje prvu shemu pripravnoga dokumenta, koji se zove *Lineamenta*. U izradi ovoga dokumenta sudjeluje ne samo Vijeće, nego i samo Generalno tajništvo te još neki teolozi, stručnjaci za izabranu temu, koje tajništvo pozove. Nakon dodatnih popravaka Vijeće priređuje posljednju shemu ovoga dokumenta, koja biva predstavljena papi na odobrenje a, poslije odobrenja, tekst biva preveden na glavne svjetske jezike i poslan svim episkopatima i onima koji na to imaju pravo. Biskupi pak raspravljaju o primljenome dokumentu, a mogu se savjetovati i s drugima, te načine svoje mišljenje, reakcije, i odgovore koje šalju Tajništvu generalne sinode.

Nakon primitka ovih reakcija iz cijeloga svijeta, Vijeće Tajništva generalne sinode, uz pomoć stručnjaka, izrađuje dokument koji se zove *Instrumentum laboris* a koji će služiti kao početni dokument u raspravama

²⁶ Usp. *isto*, art. 8-9.

²⁷ Usp. *Explicationes quaedam circa "Ordinem synodi episcoporum celebrandae"*, br. V.

²⁸ Usp. *Ordo Synodi Episcoporum*, art. 10.

²⁹ Usp. *isto*, art. 16. U odboru za informiranje su generalni tajnik, predsjednik Papinskoga povjerenstva za društvena priopćavanja, dva sinodalna oca koja određuje delegirani predsjednik i posebni tajnik koji je ravnatelj ureda za tisak Svete Stolice.

na skupštini. Ovaj dokument je javan ali provizoran. Biva odobren od pape, preveden na velike jezike i poslan biskupima i svima koji će sudjelovati na sinodi kako bi se mogli pripremiti za raspravu.

Rad skupštine može se razdijeliti u tri faze. Najprije svaki član sinode drugima predstavlja stanje u vlastitoj Crkvi. Drugo, na osnovu iznesenih mišljenja glavni relator redigira seriju pitanja koja trebaju biti raspravljena za vrijeme druge faze kada članovi sinode bivaju razdijeljeni, prema različitim jezicima, u grupe koje se naziva *circuli minores*. Nakon tih rasprava, izvještaj svake grupe biva čitan na plenarnoj skupštini i potom, ako treba, biva raspravljan. U trećoj fazi *circuli minores* formuliraju konkretne prijedloge i primjedbe na takav način da skupština može o njima glasovati tijekom posljednjih dana. Nakon glasovanja od prihvaćenih prijedloga pravi se unificirana lista prijedloga koju na plenarnoj sjednici predstavlja glavni relator. Potom se sinodalni oci ponovno okupljaju *circuli minores* te raspravljaju i kolektivno predlažu moguće popravke. Potom se sastavlja konačna lista prijedloga o kojoj svaki sinodalni otac glasuje na plenarnoj sjednici.³⁰

Svi sudionici sinode su obvezani na čuvanje tajne glede svega što se odnosi na pripremu i rad skupštine, posebice što se tiče mišljenja i glasovanja pojedinaca te odluka i zaključaka sinode. Službeni jezik je latinski a dokumente prikuplja i distribuira generalni tajnik. Svi argumenti, o kojima će se raspravljati na budućoj skupštini, trebali bi biti priopćeni onima kojih se to tiče barem šest mjeseci prije početka skupštine kako bi se moglo čuti mišljenje biskupskih konferencija.³¹

Biskupske konferencije prije početka zasjedanja sinode trebaju proučiti materijale te izraziti svoje zajedničko mišljenje koje u sinodalnoj dvorani priopćavaju njihovi izabrani predstavnici. Ali, ako se neka biskupska konferencija nije mogla složiti kako bi donijela zajedničko mišljenje, njezin izabrani predstavnik je dužan sinodalnim ocima predstaviti kako mišljenje većine tako i mišljenje manjine vlastite biskupske konferencije.³²

Sinoda započinje svetom misom i pjevanjem "Dodi, Duše Presveti" a završava također misom i pjesmom "Tebe Boga hvalimo". Samo zasjedanje i sinodalnoj dvorani kreće tako da generalni tajnik pozove na čitanje papinskoga dokumenta kojim je imenovan delegirani predsjednik sinode te on odmah potom preuzima svoju službu. Predsjednik zatim objavljuje temu o kojoj će se raspravljati i poziva relatora, kojega je prethodno imenovao papa, da pročita cjelovit ili samo glavne dijelove početnoga iz-

³⁰ Usp. "Note di metodologia sinodale", www.vatican.va/roman_curia/synod/documents.

³¹ Usp. *Ordo Synodi Episcoporum*, art. 20-22.

³² Usp. *isto*, art. 23; *Explicationes quaedam*, br. I.

vještaja (relacije). Tu relaciju je unaprijed pripremio isti biskup i dostavio generalnom tajniku najmanje 30 dana prije početka skupštine kako bi na vrijeme mogli biti pripremljeni primjerci za svakoga člana. Nakon toga pod vodstvom predsjednika u raspravi sudjeluju svi koji su se prijavili. Za govornicu izlaze redom prema klasičnoj crkvenoj precedenciji a postoji mogućnost i ponovnoga izlaska radi iznošenja objekcije na nečije izlaganje.³³

Na sinodi se glasuje, a da bi se dobila potrebna većina, vrijedi sljedeće pravilo: ako se radi o odobrenju, onda je potrebna dvotrećinska većina glasova; ako se radi o odbacivanju, onda je potrebna apsolutna većina.³⁴

Na završetku rada skupštine generalni tajnik, uz pomoć posebnoga tajnika, priređuje izvještaj u kojemu opisuje obavljene poslove glede zadanih tema i zaključke do kojih su došli sinodalni oci da bi taj izvještaj potom delegirani predsjednik i generalni tajnik predstavili papi.³⁵

2. Teme redovnih generalnih sinoda (1967.-2001.)

Otkako je ustanovljena sinoda biskupa, uključujući sinodu iz listopada 2005., do danas je održano 11 redovnih općih sinodalnih skupština te 2 izvanredne opće skupštine. Održano je i više posebnih sinoda, koje su se bavile pitanjima Crkava u nekim krajevima i kontinentima. Međutim, u skladu s programom znanstvenoga kolokvija, tema ovoga predavanja jesu samo generalne sinode održane od 1967. do 2001. god. zato što će posljednja opća sinoda iz listopada 2005. biti opisana u zasebnom predavanju i stoga što je predviđeno da vam sve posebne sinode budu predstavljene u drugom prikazu.

Nakon što je Državno tajništvo 8. prosinca 1966. objavilo *Ordo Synodi episcoporum celebrandae*, već 15. prosinca najavljeno je otvaranje prve sinode za 29. rujna 1967. Zato je početak sljedeće godine iskorišten za ustroj Generalnoga tajništva i njegovih služba. U tome razdoblju je 23. veljače 1967. imenovan također prvi generalni tajnik sinode. Bio je to Wladislaw Rubin, pomoćni biskup kardinala Stefana Wyszyńskog, zadužen za dušobrižništvo poljskih iseljenika.³⁶

³³ Usp. *Ordo Synodi Episcoporum*, art. 29-36.

³⁴ Usp. *isto*, art. 25-26.

³⁵ Usp. *isto*, art. 40-41.

³⁶ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Prima assemblea generale*, str. 37.

2.1. Prva redovita opća skupština (29. rujna - 29. listopada 1967.)

Tema prve redovite opće skupštine biskupske sinode bila je: *Očuvanje i osnaženje katoličke vjere, njezin integritet, njezina snaga, njezin razvitak, njezina doktrinarna i povijesna dosljednost*.³⁷ Sudjelovalo je 197 sinodalnih otaca među kojima je bio i zagrebački nadbiskup Franjo Šeper³⁸ koji je na sinodi intervenirao više puta.³⁹ Argumenti o kojima se raspravljalo bili su sljedeći: 1. nauk vjere i opasnosti što prijete vjeri zbog raširenoga mišljenja koje, prenaglašavajući vrijednost čovjeka i svijeta, u različitim oblicima ateizma čine teškim prihvaćanje nadnaravnoga reda pa i samoga Boga; 2. pitanja vezana uz reviziju *Zakonika kanonskoga prava*; 3. mjesto biskupskih konferencija u odnosu prema sjemeništima i prema Kongregaciji za sjemeništa te prikladna priprava odgojitelja svećeničkih kandidata; 4. problematika mješovitih ženidaba i poteškoće uz primjenu *Instrukcije o mješovitim ženidbama* iz 1966. god. koju je objavila Kongregacija za nauk vjere; 5. propisi i načela koja trebaju regulirati provedbu Konstitucije *Sacrosanctum concilium* u liturgijskoj reformi, posebice glede *Ordo Missae*, drugih sakramenata i brevijara.⁴⁰

Na prijedlog sinode da se, zbog krize vjere i krivih teoloških mišljenja, ustanovi povjerenstvo teologa, koje će pomagati Kongregaciji za nauk vjere, papa Pavao VI. je 11. travnja 1969. upravo pri toj kongregaciji osnovao Međunarodnu teološku komisiju odobrivši toga dana njezin statut *ad experimentum*⁴¹ dok je Ivan Pavao II. posebnim apostolskim pismom 6. kolovoza 1982. odobrio njezin konačni statut.⁴²

³⁷ Usp. CONCETTI Gino (a cura di), *La pastorale nel sinodo episcopale*, Edizioni pastorali, Rim 1968.; CONCETTI Gino, *Bilancio e documenti del sinodo dei vescovi*, Massimo, Milano 1968.; FESQUET Henri, *Le journal du premier synode catholique*, Éd. R. Morel, Le Jas par Forcalquier 1968.; *Il primo Sinodo dei vescovi*, EDB, Bologna 1968.; LAURENTIN René, *L'enjeu di synode*, Éd. du Seuil, Paris 1967.; LAURENTIN René, *Le premier synode: histoire et bilan*, Éd. du Seuil, Paris 1968.; ZIZOLA Giancarlo, *Il sinodo dei vescovi*, Borla, Torino 1968.; CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Prima assemblea generale*. - Na kraju ove vrlo ozbiljne studije na str. 643-648 nalazi se opsežna bibliografija svrstana prema temama kojima se bavila prva sinoda biskupa.

³⁸ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Prima assemblea generale*, str. 618.

³⁹ Usp. *isto*, str. 98 (2. listopada), 207 (10. listopada), 226 i 485 (23. listopada), 506 (25. listopada), 227-232 (26. listopada). Osim toga, Šeper je bio član i nekih povjerenstava.

⁴⁰ Usp. *isto*, str. 38; *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 101-475.

⁴¹ Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, "Statuta 'ad experimentum' commissionis theologicae", u: AAS 61/1969., str. 540-541; *Enchiridion vaticanum*, III., str. 830-833.

⁴² Usp. IVAN PAVAO II., "Tredicim anni", u: AAS 74/1982., str. 1202-1205; *Enchiridion vaticanum*, VIII., EDB, Bologna 1984., str. 209-219.

Sinoda je tražila također reviziju *Zakonika kanonskoga prava*, objavljenoga 1917. god., tako da ga se posuvremeni i da mu se dadne veći pastoralni naglasak a taj je posao priveden kraju proglašenjem novoga Zakonika 25. siječnja 1983., koji je stupio na snagu prvoga dana došašća iste godine.⁴³

Pitanje sjemeništa i odgoja svećeničkih kandidata regulirano je tako da je Kongregacija za katolički odgoj 6. siječnja 1970. objavila *Temeljne odredbe za odgoj svećenika*⁴⁴ koje su, poslije objavljivanja Zakonika, uskladene s njegovim odredbama pa je Kongregacija 19. ožujka 1985. izdala novi *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*.⁴⁵

Pitanje mješovitih ženidaba, koje je raspravljano na sinodi, također je našlo svoje vrednovanje u kasnijim službenim dokumentima crkvenoga učiteljstva od kojih prije svih treba spomenuti apostolsko pismo (*motu proprio*) Pavla VI. *Matrimonia mixta* koje se pojavilo 31. ožujka 1970.⁴⁶

Razmišljanja sinodalnih otaca u pitanjima liturgijske reforme također su vrlo vrednovana. Najprije je tadašnja Sveta kongregacija obreda 21. ožujka 1969. objavila dekret *Anni liturgici*, odnosno Opće odredbe o liturgijskoj godini i kalendaru, koje su dopunjavane sve do 1975. god.⁴⁷ Malo poslije toga, papa Pavao VI. je 3. travnja 1969. apostolskom konstitucijom *Missale Romanum* promulgirao *Rimski Misal* Drugoga vatikanskog sabora⁴⁸ a Sveta kongregacija obreda 6. travnja iste godine *Red Mise*.⁴⁹

⁴³ Usp. *Codex iuris canonici*, Libreria editrice vaticana, Rim 1983. Ovaj *Zakonik* je, u izdanju *Glasa Koncila*, dva puta tiskan na hrvatskom jeziku: Zagreb 1988. i Zagreb 1996. (s izvorima).

⁴⁴ Usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, "Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis", u: AAS 62/1970., str. 321-384; *Enchiridion vaticanum*, III., str. 1101-1217.

⁴⁵ Usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, "Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis", Typis polyglottis vaticanis, Rim 1985.; *Enchiridion vaticanum*, S1, Bologna 1993., str. 840-975. Hrvatski prijevod ovoga dokumenta objavljen je u: BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata i drugi dokumenti*, Zagreb 1986., str. 157-267.

⁴⁶ Usp. PAVAO VI., "Matrimonia mixta", u: AAS 62/1970., str. 257-263; *Communicationes* 2/1970., str. 9-14; *Enchiridion vaticanum*, III., str. 1440-1453. - Ovaj dokument je dijelom protumačio BLAŽEVIĆ Velimir, *Mješovite ženidbe u pravu Katoličke crkve*, Kršćanska sadašnjost (dalje: KS), Zagreb 1975.

⁴⁷ Usp. SVETA KONGREGACIJA OBREDA, "Normae universales de anno liturgico et de calendario", u: *Enchiridion vaticanum*, III., str. 512-543.

⁴⁸ Usp. PAVAO VI., "Missale Romanum", u: AAS 61/1969., str. 217-222; *Enchiridion vaticanum*, III., str. 560-569.

⁴⁹ Usp. SVETA KONGREGACIJA OBREDA, "Ordo Missae", u: *Notitiae* 5/1969., str. 147; *Enchiridion vaticanum*, III., str. 570-571.

Isto je, kao što je poznato, napravljeno također s drugim sakramentima i sakramentalima, te brevijarom.⁵⁰

2.2. Druga redovita opća skupština (30. rujna - 6. studenoga 1971.)

U razdoblju poslije završetka zasjedanja prve sinodalne skupštine, dopisnim glasovanjem sudionika prethodne sinode, 23. ožujka 1970. osnovano je Vijeće Generalnoga tajništva koje se sastojalo od 12 izabranih biskupa i trojice koje je imenovao papa Pavao VI.⁵¹

Druga redovita opća skupština sinode biskupa,⁵² u čijem radu je sudjelovalo 210 sinodalnih otaca, upamćena je i kao sinoda koja je trajala dulje negoli ijedna održana do sada. Radna tema cijele sinode, definirana u savjetovanjima Vijeća Generalnoga tajništva s biskupima svijeta, glasila je: *Ministerijalno svećeništvo i pravda u svijetu*.⁵³ Kao predstavnik hrvatskoga episkopata sudjelovao je zagrebački nadbiskup Franjo Kuharić⁵⁴ koji je govorio tri puta.⁵⁵ Rasprave su se, naravno, vodile oko dviju rečenih tema te su na kraju usvojena dva vrlo studiozna dokumenta o kojima se gla-

⁵⁰ Pavao VI., "Constitutio apostolica *Laudis canticum*", u: AAS 63/1971., str. 527-535; *Enchiridion vaticanum*, III., str. 1670-1685.

⁵¹ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Seconda assemblea generale*, Civiltà Cattolica, I., Rim 1972., str. 21-23.

⁵² Usp. "Was kommt nach der römischen Bischofssynode", u: *Herder Korrespondenz* 25/1971., str. 553-558; FARHAT Edmond, "La II assemblée générale du Synode des évêques", u: *Monitor ecclesiasticus* 1/1972., str. 27-47; LAURENTIN René, *Réorientation de l'Église après troisième Synode*, Edit. du Seuil, Paris 1972.; "Die Priesterfrage auf der Bischofssynode", u: *Herder Korrespondenz* 25/1971., str. 529-536; GIAQUINTA Guglielmo (a cura di), *Decreto sul ministero e vita sacerdotale con il documento su 'Il sacerdozio ministeriale' del sinodo dei vescovi*, Edizioni Paoline, Alba 1972.; *Rapport de la Commission internationale de théologie. Le ministère sacerdotal*, Ed. du Cerf, Paris 1971.; FAVALE Agostino - GOZZELINO Giorgio, *Il ministero presbiterale. Fenomenologia e diagnosi di una crisi; dottrina, spiritualità*, Elle Di Ci, Torino-Leumann 1972.; BALTHASAR Hans Urs von, *Bischofssynode 1971. Das Priesteramt, Sammlung, Kriterien*, Johannes Verlag, Einsiedeln 1972.; "Das Thema Gerechtigkeit auf der römischen Bischofssynode", u: *Herder Korrespondenz* 25/1971., 592-597; SORGE Bartolomeo, "Il dibattito sinodale sulla giustizia nel mondo. Contributo dell'*Octogesima adveniens*", u: *Civiltà cattolica* 4/1971., str. 11-124; CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Seconda assemblea generale*, II. Na kraju ove studije na str. 1209-1214 nalazi se opsežna bibliografija svrstana prema temama kojima se bavila ova sinoda biskupa.

⁵³ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 469.

⁵⁴ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Seconda assemblea generale*, I., str. 570.

⁵⁵ Usp. *isto*, I., str. 180-181 (2. listopada), 378-380 (12. listopada); II., str. 734-736 (20. listopada).

sovalo posljednjega dana skupštinskoga zasjedanja, 6. studenoga 1971. Prvi je posvećen upravo ministerijalnom svećeništvu i poznat je pod imenom *Ultimis temporibus*.⁵⁶ A s obzirom da se sastoji od pet dijelova, glasovanje je vršeno za svaki dio posebno.⁵⁷ Drugi dokument, kako se i očekivalo, bio je posvećen pravdi u svijetu i nosio je naslov *Convenientes ex uniuerso*⁵⁸ i, budući da se i on sastoji od pet dijelova, i ovaj put je glasovano odvojeno o svakom dijelu.⁵⁹

Tek što su se razišli sinodalni oci, Pavao VI. je 24. studenoga primio u audijenciju državnoga tajnika Jeana Villota i priopćio mu da je, nakon što je pažljivo proučio sinodalne dokumente, odobrio njihovo objavljivanje što je kardinal Villot učinio već 30. studenoga 1971.⁶⁰

2.3. Treća redovita opća skupština (27. rujna - 26. listopada 1974.)

Između različitih tema, koje su bile predložene za treću redovnu skupštinu biskupske sinode, Pavao VI. je 3. veljače 1973. državnom tajniku Jeanu Villotu priopćio da je za sljedeću sinodu odabrao temu: *Evangelizacija u modernom svijetu*. Istovremeno je odlučio također da se sljedeća skupština održi u listopadu 1974. a, nakon što je to priopćeno generalnom tajniku, on je već 12. veljače upoznao biskupe svijeta o donesenim odlukama.⁶¹

Na skupštini, koja je započela s radom 27. rujna i završila 26. listopada, sudjelovalo je 209 sinodalnih otaca⁶² među kojima je, kao predstavnik hrvatskoga episkopata, bio pomoćni zagrebački biskup Mijo Škvorc⁶³ koji je nastupio tri puta.⁶⁴ Tijekom skupštinskoga zasjedanja posebna gru-

⁵⁶ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 698-743; *Enchiridion vaticanum*, IV., EDB, Bologna 1982. (12. izdanje), str. 750-799.

⁵⁷ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Seconda assemblea generale*, II., str. 988.

⁵⁸ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 742-777; *Enchiridion vaticanum*, IV., str. 800-839.

⁵⁹ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Seconda assemblea generale*, II., str. 990.

⁶⁰ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 694-699; *Enchiridion vaticanum*, IV., str. 748-749.

⁶¹ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Terza assemblea generale*, Civiltà Cattolica, Rim 1975., str. 53. Na str. 1042-1045 ovoga djela donesena je bibliografija koja se odnosi na treću redovnu skupštinu sinode i teme koje su na njoj raspravljane.

⁶² Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 785.

⁶³ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Terza assemblea generale*, str. 1035.

⁶⁴ Usp. *isto*, str. 192 (30. rujna), 539-540 (pisani intervent), 756 (25. listopada).

pa je priredila dokument o evangelizaciji koji se sastojao od četiri dijela. No, zbog velikih razlika među diskutantima u teološkom i pastoralnom poimanju evangelizacije, a posebice diskutantata u odnosu na predlagače ovoga dokumenta, na glasovanju, koje je obavljeno 22. listopada, prošao je samo prvi dio predloženoga dokumenta s naslovom "Evangelizacija u sebi, tj. služenje Evandjelja po djelovanju Crkve" (143 "za", 47 "protiv"). Drugi dio s naslovom *Evangelizacija i promocija čovjeka* odbačen je s 95 glasova "protiv" naspram 82 "za". Dio s naslovom *Razne grupe koje su briga Crkve* odbačen je sa 124 glasa "protiv" naspram 65 "za" dok je protiv četvrtoga dijela pod naslovom *Evangelizacija djelo cijele Katoličke Crkve* glasovalo 107 sinodalnih otaca a za njega njih 82.

Budući da više nije bilo vremena za doradu odbijenoga dokumenta, a pogotovo se više nije moglo prirediti novi dokument, delegirani predsjednik je sutradan predložio da se odustane od dokumenta i da, umjesto njega, posebno povjerenstvo sastavi poruku o evangelizaciji koju bi se uputilo cijeloj Crkvi.⁶⁵ Na kraju je taj prijedlog usvojen pa je 25. listopada usvojena Izjava *In Spiritu Sancto* o evangelizaciji.⁶⁶ A dva dana prije toga, 23. listopada, usvojena je također Izjava *Beatissimus pater* o pravima čovjeka i pomirenju.⁶⁷

Međutim, pripravljeni materijali ipak nisu propali. Naime, delegirani predsjednik je istoga 25. listopada predložio, a sinodalni oci se složili, da se pripravljeni prijedlog dokumenta, kojega su dan ranije odbacili, uputi na doradu i produblivanje u vidu moguće pripreve posebnoga dokumenta o evangelizaciji koji bi onda bio objavljen u prikladno vrijeme.⁶⁸ Na kraju se zaista tako i dogodilo jer su preporuke i prijedlozi bili dostavljeni papi Pavlu VI. koji je, služeći se obilno upravo spomenutim sadržajem, 8. prosinca 1975. objavio apostolsku pobudnicu *Evangelii nuntiandi* o evangelizaciji u suvremenom svijetu.⁶⁹

⁶⁵ Usp. *isto*, str. 675-697.

⁶⁶ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 889-901; *Enchiridion vaticanum*, V., EDB, Bologna 1982. (12. izdanje), str. 384-397.

⁶⁷ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 880-889.

⁶⁸ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Terza assemblea generale*, str. 696.

⁶⁹ Usp. AAS 68/1976., 5-76; *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 919-1023; *Enchiridion vaticanum*, V., 1008-1125. Ovaj dokument je preveden na hrvatski i objavljen pod naslovom *Apostolski nagovor Evangelii nuntiandi njegove svetosti pape Pavla VI. episkopatu, kleru i vjernicima cijele Crkve O evangelizaciji u suvremenom svijetu*, Dokumenti - 50, KS, Zagreb 1976.

2.4. Četvrta redovita opća skupština (30. rujna - 29. listopada 1977.)

Još početkom 1975. god. Vijeće Generalnoga tajništva najviše se bavilo sistematizacijom materijala prethodnoga zasjedanja biskupske sinode, ali su već u travnju biskupi zamoljeni da se izjasne o prijedlozima tema za raspravu na sljedećoj sinodi. Nakon što su pristigla čak 82 odgovora, Pavao VI. je 29. listopada 1975. odlučio da tema sljedeće sinode bude: *Kateheza u naše vrijeme, posebice djece i mladih*. Već 20. studenoga iste godine državni tajnik Villot je izvijestio generalnoga tajnika da je papa odredio da sinoda bude sazvana u rujnu 1977., o čemu je generalni tajnik Rubin 22. studenoga izvijestio biskupe.⁷⁰

Skupštinsko zasjedanje započelo je 30. rujna i završilo 29. listopada 1977. Na njemu su sudjelovala 204 sinodalna oca⁷¹ a izaslanik hrvatskoga episkopata bio je splitsko-makarski nadbiskup Frane Franić⁷² čiji se glas čuo dva puta.⁷³

Kao što je bilo predviđeno, na skupštini se raspravljalo upravo o katehezi u naše vrijeme, s posebnim osvrtom na katehiziranje djece i mladeži. Na završetku sinode papi su upućena 34 prijedloga, ili *propositiones*,⁷⁴ i još 900 sugestija, sve o temi o kojoj se raspravljalo. Spomenute propozicije bile su podijeljene u šest tematskih cjelina: važnost katehetske obnove, dokazi autentične kateheze, načini autentične kateheze, kateheza je potrebna svim kršćanima, zajednica: izvor, mjesto i cilj kateheze, kvalitete katehete.⁷⁵

⁷⁰ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Quarta assemblea generale*, Civiltà Cattolica, Rim 1978., str. 1-3.

⁷¹ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I, str. 1025.

⁷² Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Quarta assemblea generale*, str. 596.

⁷³ Usp. *isto*, str. 70 (3. listopada), 349 (17. listopada).

⁷⁴ Prijedloge upućene Pavlu VI. objavio je CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Quarta assemblea generale*, str. 573-588.

⁷⁵ Usp. PUCCINELLI Marco (a cura di), "Il sinodo dei vescovi sulla catechesi", u: *Orientamenti sociali 1-2/1978.*, str. 53-84; POTIN Jean (prir.), *Réalités et avenir de la catéchèse dans le monde. Principaux documents du synode des évêques 1977*, Le Centurion, Paris 1978.; MARADEI Constantino, *El Síno de los obispos*, ED. Tripode, Caracas 1977.; MARRANZINI Alfredo, "Il sinodo dei vescovi e la catechesi", u: *Rassegna di teologia 6/1977.*, str. 521-540; MARRANZINI Alfredo, *I giovani al V° sinodo dei vescovi*, A.V.E., Rim 1978.; CUVA Armando, "La liturgia al sinodo dei vescovi sulla catechesi", u: *Notitiae 139/1978.*, str. 90-118 i 140/1978., str. 131-153; CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Quarta assemblea generale*. Na kraju ove studije na str. 601-603 nalazi se izbor iz bibliografije o temama kojima se bavila ova sinoda biskupa.

Pretposljednega dana rada sinode, 28. listopada, sinodalni oci su uputili "Poruku sinode biskupa narodu Božjemu *Cum iam ad exitum* o katehezi u naše vrijeme, posebno djece i mladeži".⁷⁶

Kao u slučaju materijala s prethodne sinode, kojima se pri izradi dokumenta *Evangelii nuntiandi* poslužio Pavao VI., novi papa Ivan Pavao II. je također iskoristio mišljenja i prijedloge, koji su ustvari bili upućeni njegovu prethodniku, te je 16. listopada 1979. objavio apostolsku pobudnicu *Catechesi tradendae*⁷⁷ koja je ostavila velik trag u procesu katehetske obnove.

2.5. Peta redovita opća skupština (26. rujna - 25. listopada 1980.)

U vremenu između četvrte i pete redovne sinode dogodile su se velike promjene u Crkvi i vodstvu sinode biskupa. Kao što je poznato, papa Pavao VI. umro je 1978. god. a malo nakon njega i novoizabrani Ivan Pavao I. te je u listopadu iste godine za Petrova nasljednika izabran Ivan Pavao II.

Sljedeće godine, 30. lipnja 1979., generalni tajnik Wladislaw Rubin, koji je 12 godina obnašao tu službu, imenovan je kardinalom a samo dva tjedna nakon toga, 15. srpnja, za generalnoga tajnika imenovan je Slovak Josef Tomko koji je, kao i Rubin, cijelo vrijeme poslije Drugoga svjetskog rata proveo u emigraciji.⁷⁸

U tijeku priprava za novu sinodu, još dok se tražila tema za njezino zasjedanje, umro je Pavao VI. Ali, kako je on, dok je još bio živ, usmeno bio izrazio želju da, između različitih predloženih tema, buduća sinoda raspravlja o kršćanskoj obitelji, Ivan Pavao I. je kao njegov nasljednik to poštovao te odredio da tema bude *Kršćanska obitelj u sadašnjem svijetu* što je državni tajnik Villot 20. rujna 1978. službeno priopćio. No, budući da je Ivan Pavao I. umro već 26. rujna, a Ivan Pavao II. izabran 16. listopada, već izabrana tema trebala je biti ili potvrđena ili promijenjena. Odluka je donesena jedan mjesec dana poslije izbora novoga pape koji je, unoseći malu preinaku, odredio da tema sljedeće sinode glasi: *Zadaće kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*.⁷⁹

⁷⁶ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 1178-1203.

⁷⁷ Usp. AAS 71/1979., str. 1277-1340; *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 1212-1319; *Enchiridion vaticanum*, VI., EDB, Bologna 1983., (12. izdanje), str. 1174-1291. Ovaj dokument, koliko je poznato, nije objavljen u poznatoj seriji KS "Dokumenti", ali je dva puta objavljen na hrvatskom jeziku: "Apostolska pobudnica *Catechesi tradendae*", u: *Kateheza* 4/1979., str. 24-46 i 1/1980., str. 35-47; "Catechesi tradendae", u: *Glas Koncila* 24/1979. (poseban prilog).

⁷⁸ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Quinta assemblea generale*, str. 26-27.

⁷⁹ Usp. *isto*, str. 8-9.

U radu sinodalne skupštine sudjelovalo je 216 biskupa⁸⁰ a hrvatski episkopat je trebao predstavljati mostarski biskup Pavao Žanić. Međutim, nakon što je stigao u Rim, on je hitno morao na operaciju oka pa ga je zamijenio pomoćni zagrebački biskup Đuro Kokša koji, po svemu sudeći, nije govorio.⁸¹ Tijekom rasprava sinoda je potvrdila stalni katolički nauk o nerazrješivosti ženidbe te ono što je već prethodno bilo rečeno u enciklici Pavla VI. *Humanae vitae*.⁸² Posljednjega dana zasjedanja, 25. listopada, sinodalni oci su otposlali poruku *Nos, patres sinodales* o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu.⁸³

Na izravan poticaj sinode papa Ivan Pavao II. je 9. svibnja 1981. kao zamjenu za dotadašnji Odbor za obitelj, koji je djelovao pri Papinskom vijeću za laike, apostolskim pismom *Familia a Deo instituta*, osnovao Papinsko vijeće za obitelj.⁸⁴ A kao plod rasprava i prijedloga, koji su se čuli za vrijeme zasjedanja sinodalne skupštine, nastala je apostolska pobudnica *Familiaris consortio* koja nosi nadnevak 22. studenoga 1981.⁸⁵

⁸⁰ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 1413.

⁸¹ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Quinta assemblea generale*, str. 39 i 199.

⁸² Usp. *Aujord'hui la famille*, Le Centurion, Paris 1981.; CONCETTI Gino (a cura di), *La famiglia cristiana nel mondo contemporaneo*, Ed. Logos, Rim 1980.; AA. VV., *Karol Wojtyła e il sinodo dei vescovi*, Libreria editrice vaticana, Rim 1980.; VELLA Charles G. (a cura di), *Un sinodo per la famiglia. Problemi e prospettive per gli anni '80.*, Libreria della famiglia, Milano 1980.; LOZANO Baragán, *Cristo alianza de la familia. La Familiaris consortio en la perspectiva sinodal*, Ed. Celam, Bogota 1982.; MARTIN Renate und Norbert, *Brenn-Punkt Ehe und Familie. Berichte und Reflexionen eines Auditoren - Ehepaare in Anschluss an die römische Bischofssynode 1980.*, Patris Verlag, Vallen-Schönstatt 1981.; SEEBER David A., "Familie: ein Berg von Problemen. Anmerkungen zur beginnenden römischen Bischofssynode", u: *Herder Korrespondenz* 34/1980., str. 498-503.; EIFF August Wilhelm von, "'Liebe und Verantwortung' als Basis der Geburtenregelung. Ein Beitrag zur Bischofssynode im Anschluß an das gleichnamige Buch von Karol Wojtyła", u: *Herder Korrespondenz* 34/1980., str. 580-583; McCORMACK Arthur, "Wie steht die Kirche zur Bevölkerungsexplosion? Eine Analyse aus Anlaß der römischen Bischofssynode", u: *Herder Korrespondenz* 34/1980., str. 455-462; RUH Ulrich, "Ehe und Familie: realistische Fragen - wenig realistische Antworten. Ergebnisse der römischen Bischofssynode", u: *Herder Korrespondenz* 34/1980., str. 625-626.; RATZINGER Josef, "Nachtrag zur Bischofssynode", u: *Herder Korrespondenz* 35/1981., str. 57-60; CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Quinta assemblea generale*. Dodatna bibliografija na str. 797-799 posljednjega djela.

⁸³ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 1668-1683.

⁸⁴ Usp. AAS 73/1981., str. 441-444; *Enchiridion vaticanum*, VII., EDB, Bologna 1983., (12. izdanje), str. 1114-1123.

⁸⁵ Usp. AAS 74/1982., str. 81-191; *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 1700-1877. Ovaj dokument je preveden na hrvatski s naslovom *Obiteljska zajednica. Familiaris consortio. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, Dokumenti - 64, KS, Zagreb 1981.

2.6. Šesta redovita opća skupština (29. rujna - 29. listopada 1983.)

Kao što se već bio ustalio običaj, na kraju pete sinode njezini sudionici su bili zamoljeni da iznesu prijedloge za sljedeću skupštinu. Oni su to i učinili pa se dobilo sljedeće prijedloge tema: Crkva, liturgijska obnova, zadaće laikata, mladi, posvećenje svakodnevnoga života, katolički odgoj, evangelizacija kultura te različiti aspekti pokore, posebno sakramenta pokore (kardinal Josef Ratzinger). Na kraju je Ivan Pavao II. 16. srpnja 1981., još dok se u bolnici Gemelli oporavljao od posljedica atentata, primio u audijenciju generalnoga tajnika Tomka i priopćio mu odluku da je za temu sljedeće sinode izabrao *Pomirenje i pokora u poslanju Crkve*.⁸⁶

Sinodalno zasjedanje bilo je sazvano u godini u kojoj se obilježavala izvanredna sveta godina u povodu 1950 godina od Kristove smrti i uskrsnuća, misterija otkupljenja svijeta. Na njemu je sudjelovao 221 biskup iz cijeloga svijeta⁸⁷ a hrvatski delegat je bio splitski nadbiskup Frane Franić.⁸⁸ Započelo je 29. rujna i završilo 29. listopada 1983. a Franić je intervenirao dva puta.⁸⁹

U nedjelju 16. listopada sinodalni oci su na Trgu sv. Petra sudjelovali u dvostrukom slavlju. Naime, toga dana je proglašen svetim Leopold Bogdan Mandić, koji je na glas svetosti izišao upravo kao vrlo poznat ispovjednik, a Ivan Pavao II. je toga dana obilježio 25 godina biskupske službe. U svojoj propovijedi papa je govorio o ljubavi Božjoj koja se očituje u sakramentu pomirenja te o Leopoldu Mandiću koji se kroz 52 godine svećeničkoga života posvetio upravo pomirenju ljudi s Bogom u ispovijedi. Stoga, ako bi se htjelo definirati Leopolda Mandića, onda bi za njega, rekao je Papa, najprikladnije bilo kazati "il confessore".⁹⁰

U jubilarnoj godini otkupljenja svijeta sinodalni oci su raspravljali⁹¹ o potrebi da se koriste plodovi i sredstva otkupljenja, među kojima sakra-

⁸⁶ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Sesta assemblea generale*, Civiltà Cattolica, Rim 1985., str. 1-10.

⁸⁷ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 1879.

⁸⁸ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Sesta assemblea generale*, str. 813.

⁸⁹ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Sesta assemblea generale*, str. 156-157 (4. listopada), 500 (19. listopada).

⁹⁰ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Sesta assemblea generale*, str. 484-485.

⁹¹ Usp. CONCETTI Gino (a cura di), *Riconciliazione e penitenza nella missione della Chiesa. Documenti ufficiali della sesta assemblea generale del sinodo dei vescovi*, Ediz. Logos, Rim 1984.; SARAIVA MARTINS José, "La riconciliazione e la penitenza nella missione della Chiesa. Riflessioni teologico-pastorali sull'ultimo sinodo dei vescovi", u: *Euntes docete* 1/1984., str. 65-89; TOMKO Josef, "Riconciliazione e penitenza nella missione della Chiesa", u: *Rivista del clero italiano* 2/1983., str. 98-108;

ment pomirenja stoji na posebnom mjestu. Crkvu kao takvu su nazvali sakramentom pomirenja i znakom milosrđa Božjega za svijet. Posljednjih dana zasjedanja, 25. listopada, sinoda je objavila poruku *Cor hominum* o sakramentu pomirenja kao znaku Božjega milosrđa.⁹² I, kao što je to već ustaljen običaj, na kraju zasjedanja papi su dostavljena razmišljanja sinodalnih otaca i njihovi prijedlozi. Ivan Pavao II. ih je iskoristio i na osnovu njih priredio te 2. prosinca 1984. objavio apostolsku pobudnicu *Reconciliatio et paenitentia* koju je sam nazvao “djelo same sinode” jer sadržaj njezinih stranica “doista potječe od nje”.⁹³

2.7. Sedma redovita opća skupština (I. listopada - 30. listopada 1987.)

Početkom 1985. god. iznenada je umro pro/prefekt Kongregacije za evangelizaciju naroda, koji je malo prije bio imenovan na tu službu, pa je papa na njegovo mjesto postavio dotadašnjega generalnoga tajnika biskupske sinode Josefa Tomka te ga 25. svibnja iste godine imenovao kardinalom. Umjesto Tomka za generalnoga tajnika imenovan je 24. travnja 1985. Belgijanac Jan Schotte. Bio je član redovničke Družbe Bezgrješnoga Srca Marijina a u času imenovanja bio je naslovni biskup i obnašao službu potpredsjednika Papinske komisije *Iustitia et pax*.⁹⁴ On je na toj službi ostao do 11. veljače 2004. kad je Ivan Pavao II. za generalnoga tajnika imenovao Nikolu Eterovića, naslovnoga nadbiskupa Siska, u tome času apostolskoga nuncija u Ukrajini.⁹⁵

Već za vrijeme zasjedanja prošle skupštine biskupske sinode, kako se već bio ustalio običaj, predloženo je više različitih tema za sedmu sinodu biskupa. A nakon savjetovanja s biskupskim konferencijama u sljedećem razdoblju, glasovi su se koncentrirali najviše oko ovih tema: molitva,

REY-MERMET Theodule, *Laissez-vous-réconcilier... La confession aujoud'hui*, Centurion, Paris 1982.; “Buße und Versöhnung: Vor der römischen Bischofssynode”, u: *Herder Korrespondenz* 37/1983., str. 244-245; RUH Ulrich, “Gehversuche in Sachen Buße. Die sechste Volversammlung der Bischofssynode”, u: *Herder Korrespondenz* 37/1983., str. 568-573; CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Sesta assemblea generale*. Posljednji autor donosi bibliografiju o šestoj redovnoj sinodi na str. 821-829.

⁹² Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 2120-2125;

⁹³ Usp. AAS 77/1985., str. 185-275; *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 2140-2279; *Enchiridion vaticanum*, EDB, Bologna 1987., str. 1004-1173. Ovaj dokument je preveden i objavljen na hrvatskom pod naslovom *Pomirenje i pokora. Reconciliatio et paenitentia*, Dokumenti - 74, KS, Zagreb 1985.

⁹⁴ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Seconda assemblea generale straordinaria*, Civiltà Cattolica, Rim 1986., str. 16-17.

⁹⁵ Usp. http://212.77.1.245/news_services/bulletin/news/.

laici, duhovna zvanja, svećenički odgoj i sjemeništa, sredstva društvenoga priopćavanja. Na kraju je generalni tajnik članovima vijeća 18. travnja 1984. priopćio kako mu je papa, u audijenciji dan prije toga, priopćio da se odlučio za temu: *Poziv i poslanje laika u Crkvi i svijetu*.⁹⁶

Zbog nepredviđenoga okupljanja druge izvanredne generalne sinode, koja je zasjedala 1985. god., i količine posla koji je povezano s tim trebalo uraditi, sedma redovita sinoda, koja je inače bila predviđena za 1986. god., zbog nedostatka vremena za ozbiljnu pripravu, odgođena je za godinu kasnije. Tako je započela zasjedati 1. listopada i završila rad 30 listopada 1987. Na njoj su sudjelovala 232 biskupa⁹⁷ a hrvatski episkopat je predstavljao pomoćni banjolučki biskup Franjo Komarica⁹⁸ koji je govorio 12. listopada.⁹⁹ Raspravljalo se, u kontekstu teologije Drugoga vatikanskog sabora, o specifičnosti laikata u Crkvi koja se sastoji, s jedne strane, u pozivu svakoga vjernika na zajedništvo u svetosti a, s druge, u poslanju da sudjeluje u djelu evangelizacije svijeta.¹⁰⁰ A s obzirom da se raspravljalo o laicima, određen broj običnih vjernika bio je pozvan da sudjeluje u radu sinode kao promatrači dok su neki imali prigodu nastupiti za govornicom generalne skupštine a drugi su govorili u *circuli minores*. Isto tako, prvi put se dogodilo da su jedan muškarac i jedna žena laici obnašali službe posebnoga tajnika sinode.¹⁰¹

Pretposljednega dana zasjedanja, 29. listopada, sinodalni oci su, u povodu 20. godišnjice završetka Drugoga vatikanskoga sabora, obznanili poruku *Iam instante* o pozivu i poslanju laika.¹⁰² S druge strane, misli koje

⁹⁶ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Settima assemblea generale ordinaria*, Civiltà Cattolica, Rim 1989., str. 5.

⁹⁷ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 2373.

⁹⁸ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Settima assemblea generale ordinaria*, str. 1 i 724.

⁹⁹ Usp. *isto*, str. 338-339.

¹⁰⁰ Bibliografiju, vezanu uz rad ove sinode, vidi u: CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Settima assemblea generale ordinaria*, str. 730-738. Uz to također: "Christ in Kirche und Welt. Stellungnahme des ZdK zu den Lineamenta für die Bischofssynode", u: *Herder Korrespondenz* 40/1986., str. 374-379; "Der Laie in Kirche und Welt. Stellungnahme der deutschen Bischöfe zur Bischofssynode", u: *Herder Korrespondenz* 40/1986., str. 323-331; SEEBER David, "Gemeinschaft, Teilnahme, Unterscheidungsarbeit. Die Generaldebatte der Bischofssynode über die Laie", u: *Herder Korrespondenz* 41/1987., str. 521-525; "Der Laie in Kirche und Welt. 'Propositiones' der Bischofssynode", u: *Herder Korrespondenz* 41/1987., str. 569-579; RUH Ulrich, "Hohe Erwartungen - bescheidene Ergebnisse. Eine Bilanz der Bischofssynode über den Laien", u: *Herder Korrespondenz* 41/1987., str. 564-569.

¹⁰¹ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 2373.

¹⁰² Usp. *isto*, I., str. 2570-2585.

su iznesene na sinodi, zajedno s 54 prijedloga (*propositiones*) generalne skupštine, dostavljeni su Ivanu Pavlu II. koji ih je iskoristio za pripremu apostolske pobudnice *Christifideles laici* koja nosi nadnevak 30. prosinca 1988.¹⁰³

2.8. Osmo redovita opća skupština (30. rujna - 28. listopada 1990.)

Tijekom 1988. god., tražeći temu za sljedeću sinodu, Vijeće Generalnoga tajništva vršilo je analizu prijedloga s prethodne generalne skupštine i sugestija koje su pristizale od pojedinih biskupskih konferencija. Nakon obavljena posla sve je predstavljeno Ivanu Pavlu II. koji je 17. studenoga 1988. odlučio da sljedeća sinoda raspravlja *O odgoju svećenika u današnjim okolnostima*. Početak zasjedanja zakazan je za 30. rujna a završetak za 28. listopada. Na njemu je sudjelovalo 238 biskupa¹⁰⁴ a Crkvu među Hrvatima predstavljao je splitsko-makarski nadbiskup Ante Jurić¹⁰⁵ koji je nastupio 10. listopada.¹⁰⁶

Budući da je druga redovita generalna sinoda 1971. god. pod teološkim vidom raspravljala o ministerijalnom svećeništvu i svećeničkom poslanju i služenju, rasprave na ovoj sinodalnoj skupštini imale su pretežito pastoralni karakter. Tijekom rasprava iznesena su različita iskustva ali je slaganje oko odgoja svećenika i svećeničke osobe, kako prije tako poslije redjenja, bez obzira na biskupijsku ili redovničku pripadnost svećenika, bilo vrlo veliko.¹⁰⁷

¹⁰³ Usp. AAS 81/1989., str. 393-521; *Enchiridion vaticanum*, XI., EDB, Bologna 1991., str. 1020-1243; *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 2600-2799. Ovaj dokument je preveden i objavljen na hrvatskom s naslovom *Christifideles laici. Vjernici laici. O pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu*, Dokumenti - 93, KS, Zagreb 1990.

¹⁰⁴ Usp. www.vatican.va/roman_curia/synod/documents.

¹⁰⁵ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Ottava assemblea generale ordinaria*, Civiltà Cattolica, Rim 1991., str. 723.

¹⁰⁶ Usp. *isto*, str. 265-266.

¹⁰⁷ Bibliografiju o sinodi iz 1990. godine vidi u: CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Ottava assemblea generale ordinaria*, str. 730-736. Na to se dodaje: "Pastoraltheologen zum Vorbereitungspapier über die Priesterausbildung", u: *Herder Korrespondenz* 44/1990., str. 296-297; DEMMER Klaus, "Kann der Zölibat heute gelebt werden? Gedanken und das Fragen aus Anlaß der Bischofssynode", u: *Herder Korrespondenz* 44/1990., str. 473-478; "Zuviel Synodalität? Zu einer Kollegialitätskritik am Rande der Bischofssynode", u: *Herder Korrespondenz* 44/1990., str. 503-504; RUH Ulrich, "Perspektiven mit Schlagseite. Beratungen und Ergebnisse der Bischofssynode über die Priesterbildung", u: *Herder Korrespondenz* 44/1990., str. 574-579.

Ova sinoda je upamćena i po tome što je 26. listopada sinodalnim ocima predstavljen *Kodeks kanona istočnih Crkava*,¹⁰⁸ koji je pripravljan dosta dugo a čiju je izradu požurivala već sinoda iz 1985. god.¹⁰⁹

S ovoga zasjedanja sinodalni oci su, kao i prethodnih godina, uputili Poruku narodu Božjemu¹¹⁰ a sva razmišljanja, zajedno s 41 prijedlogom, na kraju su dostavljena Ivanu Pavlu II. koji je te materijale, prema već ustaljenom običaju, upotrijebio pri izradi nove postsinodalne apostolske pobudnice *Pastores dabo vobis* koja se pojavila 25. ožujka 1992.¹¹¹

2.9. Deveta redovita opća skupština (2. listopada - 30. listopada 1994.)

Odmah po završetku osme sinode Generalno tajništvo je započelo konzultacije u traženju prijedloga teme za novu sinodu. Kao i uvijek do sada, kriteriji koje se pri tome moralo poštovati bili su: univerzalnost teme, njezina aktualnost i hitnost, pastoralna dimenzija, realizam i doktrinarno utemeljenje.

Nakon obavljenih savjetovanja tijekom 1991. god. Generalno tajništvo je predložilo tri moguće teme nove sinode: redovnički život, sredstva društvenoga priopćavanja i mladež. Nakon što se papa 30. prosinca 1991. odlučio za prvu od ove tri teme, Generalno tajništvo je 17. siječnja 1992. službeno obznanilo odluku Ivana Pavla II. da tema sljedeće redovite opće skupštine bude: *Posvećeni život i njegovo poslanje u Crkvi i svijetu* te da se zasjedanje održi u jesen 1994. god. u dane koje je tek trebalo odrediti.¹¹²

Ova sinoda je započela s radom 2. listopada a završila 30. listopada 1994. U njezinu radu je sudjelovalo 245 sinodalnih otaca¹¹³ a Crkvu među Hrvatima, s obzirom da su u međuvremenu nastale odvojene biskupske konferencije Hrvatske i BiH, predstavljali su dubrovački biskup Želimir

¹⁰⁸ Usp. *Codex canonum Ecclesiarum orientalium*, Amministrazione del patrimonio della Sede Apostolica, Città del Vaticano 1990.; *Enchiridion vaticanum*, XII., EDB, Bologna 1992., str. 695-937. Ovaj Zakonik je preveden na hrvatski i objavljen kao *Zakonik kanona istočnih Crkava*, Glas Koncila, Zagreb 1996.

¹⁰⁹ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Ottava assemblea generale ordinaria*, str. 473-479.

¹¹⁰ Usp. *isto*, str. 709-714.

¹¹¹ Usp. AAS 84/1992., str. 657-804; *Enchiridion vaticanum*, XIII., EDB, Bologna 1996., str. 564-859. Ovaj dokument je preveden na hrvatski i objavljen pod naslovom *Dat ću vam pastire (Pastores dabo vobis)*, Glas Koncila, Zagreb 1992.

¹¹² Usp. FERRARO Giuseppe, *Il sinodo dei vescovi. Nona assemblea generale ordinaria*, Civiltà Cattolica, Rim 1998., str. 1-6.

¹¹³ Usp. www.vatican.va/roman_curia/synod/documents.

Puljić¹¹⁴ i mostarski biskup Ratko Perić.¹¹⁵ Biskup Puljić je govorio 12. listopada¹¹⁶ a biskup Perić 11. listopada.¹¹⁷

Radni materijal za raspravu (*Lineamenta, Instrumentum laboris*) priredilo je Tajništvo generalne sinode konsultirajući mišljenje Kongregacije za redovnike i družbe apostolskoga života. Sama pak tema usko se nadovezivala na ono što je raspravljano na dvjema prethodnim sinodama kad je bilo govora o svećeništvu i laikatu. Uočljivo je također bilo da je velik broj biskupa, sudionika, potjecao iz različitih redovničkih zajednica. Dva posebna tajnika sinode bili su jedan redovnik i jedna redovnica a i među sinodalnim stručnjacima bio je velik broj redovnika.¹¹⁸

Sinoda se 28. listopada 1994. obratila crkvenoj i svjetskoj javnosti s posebnim priopćenjem čiji je sadržaj bilo upravo redovništvo a koje je bilo usvojeno upravo toga dana.¹¹⁹

Nakon završetka sinode¹²⁰ svi materijali predani su Ivanu Pavlu II. koji je 25. ožujka 1996., služeći se dobivenim sadržajem, objavio postsinodalnu pobudnicu *Vita consecrata*.¹²¹

2.10. Deseta redovita opća skupština (30. rujna - 27. listopada 2001.)

Nakon što je na prethodnim sinodama raspravljeno o svećenicima, laicima i redovnicima, sama od sebe se kao tema nametnula potreba da se razmijene misli i o biskupima čime bi, na svoj način, bila zaokružena rasprava o živućoj Crkvi. Upravo zato je, nakon provedenih uobičajenih konzultacija s episkopatima cijeloga svijeta, objavljeno da je tema desete sinode: *Biskup služitelj evanđelja Isusa Krista za spas svijeta*.

¹¹⁴ Usp. FERRARO Giuseppe, *Il sinodo dei vescovi. Nona assemblea generale ordinaria*, str. 257.

¹¹⁵ Usp. *isto*, str. 230.

¹¹⁶ Usp. *isto*, str. 257.

¹¹⁷ Usp. *isto*, str. 230.

¹¹⁸ Usp. www.vatican.va/roman_curia/synod/documents.

¹¹⁹ Usp. FERRARO Giuseppe, *Il sinodo dei vescovi. Nona assemblea generale ordinaria*, str. 386-392.

¹²⁰ Osim spomenutoga djela G. Ferrarea ovdje je moguće dodati samo još nekoliko članaka o devetoj redovnoj sinodi. Usp. NIENTIEDT Klaus, "Autonomie und Abhängigkeit. Zur IX. ordentlichen Bischofssynode über die Orden", u: *Herder Korrespondenz* 48/1994., str. 611-616; NIENTIEDT Klaus, "Schwierige Identitätsfindung. Zur Diskussion über die Orden zehn Monate vor der Bischofssynode", u: *Herder Korrespondenz* 48/1994., str. 15-20.

¹²¹ Usp. AAS 88/1996., str. 377-486; *Enchiridion vaticanum*, XV., EDB, Bologna 1999., str. 204-455. Ovaj dokument je preveden i objavljen na hrvatskom pod naslovom *Vita consecrata. Apostolska pobudnica o posvećenom životu i njegovu poslanju u Crkvi i svijetu*, Dokumenti - 105, KS, Zagreb 1996.

Početak sinode zakazan je za 30. rujna a završetak za 27. listopada 2001. Na njoj je sudjelovalo 247 otaca¹²² među kojima su, kao predstavnici naše Crkve, bili sarajevski nadbiskup kardinal Vinko Puljić, u ime BKBiH, i dubrovački biskup Želimir Puljić, u ime HBK.¹²³ Tijekom rasprave pozornost je na osobit način bila usmjerena na osobu biskupa i njegovu zadaću u biskupiji na početku novoga tisućljeća. Na kraju zasjedanja, 26. listopada, upućena je i *Poruka narodu Božjemu* o biskupskoj službi.¹²⁴ Svi ti materijali su, nakon što ih je obradilo Vijeće Generalnoga tajništva, poslužili Ivanu Pavlu II. koji je 16. listopada 2003., u povodu svoje 25. obljetnice izbora za Petrova nasljednika, objavio postsinodalnu pobudnicu *Pastores gregis*.¹²⁵

3. Dvije izvanredne generalne sinode: 1969. i 1985. godine

3.1. Prva izvanredna generalna skupština (II. listopada - 28. listopada 1969.)

Nakon završetka Drugoga vatikanskoga sabora u Katoličkoj Crkvi su se, kao izraz saborske teologije komunitarnosti i sinodalnosti Crkve, pojavila dva nova oblika formalnoga okupljanja biskupa. Jedna vrsta toga okupljanja imala je opći crkveni značaj a druga pokrajinski. Općecrkveni karakter ima sinoda biskupa, kojoj je posvećeno ovo predavanje, a drugo su biskupske konferencije koje su s Drugim vatikanskim saborom iz stanja faktičkoga okupljanja biskupa pojedinih krajeva ili država prešle u stanje javne pravne osobnosti. I dok je pitanje sinode biskupa brzo bilo uređeno zasjedanjem prve generalne sinode i pravilnicima koji su već predstavljani na prethodnim stranicama, pitanje odnosa Svete Stolice i biskupskih konferencija, biskupskih konferencija međusobno, te također biskupskih konferencija s pojedinim biskupima, tek je trebalo hitno urediti.

¹²² Usp. www.vatican.va/roman_curia/synod/documents.

¹²³ Usp. "Bollettino della Commissione per l'informazione della X assemblea generale ordinaria del sinodo dei vescovi", www.vatican.va/news_services/press/sinood/documents/bollettino. Datumi nastupa kardinala Vinka Puljića i biskupa Želimira Puljića nisu mi poznati.

¹²⁴ Usp. "Bollettino della Commissione per l'informazione della X assemblea generale ordinaria del sinodo dei vescovi", www.vatican.va/news_services/press/sinood/documents/bollettino.

¹²⁵ Usp. *L'Osservatore Romano*, 17. listopada 2003. (poseban dodatak). Ovaj dokument je preveden i objavljen na hrvatskom pod naslovom *Pastores gregis. Pastiri stada*, Dokumenti - 137, KS, Zagreb 2003.

Budući da je upravo hitnost teme glavna oznaka “izvanrednosti”, Pavao VI. je 23. prosinca 1968., govoreći kardinalskom zboru, za sljedeću godinu najavio održavanje izvanredne generalne sinode s početkom 11. listopada, kojoj će biti zadaća “ispitati prikladne načine te osigurati bolju suradnju i plodnije kontakte pojedinih biskupskih konferencija sa Svetom Stolicom i među njima”.¹²⁶ Sinoda je zaista započela predviđenoga dana i završila 28. listopada 1969.¹²⁷ Na njoj je bilo 146 sudionika.¹²⁸ Među njima nije bio ni jedan hrvatski biskup a tadašnju biskupsku konferenciju predstavljao je ljubljanski nadbiskup Jože Pogačnik.¹²⁹

Na ovoj skupštini, koju nisu zaobišle ni polemike i reakcije pojedinih teologa, raspravljalo se o dvjema glavnim točkama: prvo, kolegijalitet biskupa i pape i, drugo, biskupske konferencije u odnosu prema papi i prema pojedinim biskupima. Izrečena su različita razmišljanja i mnogi prijedlozi od koji su neki odmah bili uvaženi. Na primjer, da se biskupska sinoda održava u redovitim razmacima, tj. na početku svake dvije a kasnije svake tri godine; da Generalno tajništvo može nastaviti sustavan rad u razdoblju između dvaju zasjedanja biskupske sinode; da sinodalnim ocima bude dopušteno predlagati teme za raspravu na budućima skupštinama.¹³⁰

Priredena su tri zasebna dokumenta: doktrinarna relacija *Elapso oecumenico Concilio* o komunitarnosti Crkve (13. listopada),¹³¹ relacija *Pastor aeternus* o učvršćenju odnosa između biskupskih konferencija i Svete Stolice (17. listopada)¹³² i relacija *Nunc nobis* o jačanju veza između samih biskupskih konferencija (22. listopada).¹³³

Sve rasprave su, naravno, dostavljene Pavlu VI., a sinodalni oci su posljednjega dana zasjedanja objavili i posebnu Izjavu koju je u sinodalnoj auli pročitao kardinal Karol Wojtyła.¹³⁴

¹²⁶ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Prima assemblea straordinaria*, Civiltà Cattolica, Rim 1970., str. 21-25.

¹²⁷ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 313.

¹²⁸ Usp. www.vatican.va/roman_curia/synod/documents.

¹²⁹ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi. Prima assemblea straordinaria*, str. 428. Pogačnik je nastupio 21. listopada u ime njemačke jezične radne grupe (str. 175-176).

¹³⁰ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 313.

¹³¹ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 386-411.

¹³² Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 410-427.

¹³³ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 428-452.

¹³⁴ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 464; *Il Regno documenti* 11/1969., str. 432.

3.2. Druga izvanredna generalna skupština (24. studenoga - 8. prosinca 1985.)

Kao što je poznato, Ivan XXIII. je 25. siječnja 1958., na blagdan Obraćanja sv. Pavla, u rimskoj bazilici koja je posvećena upravo tome apostolu, najavio saziv Drugoga vatikanskog sabora. Istoga datuma 1985. god., u istoj bazilici, u povodu 20. godišnjice završetka Drugoga vatikanskog sabora, Ivan Pavao II. je najavio održavanje Druge izvanredne biskupske sinode. Istim govorom odredio je da će ta skupština započeti s radom 25. studenoga i završiti 8. prosinca, upravo na dan kad se navršavalo točno 20 godina od završetka Sabora.¹³⁵ Tema zasjedanja je glasila: *Dvadeseta godišnjica završetka Drugoga vatikanskog sabora* sa željom da se analizira stupanj provedene saborske obnove Crkve.¹³⁶

U skladu s pravilima, u radu ove skupštine sudjelovalo je 165 sinodalnih otaca, ponajviše predsjednika biskupskih konferencija¹³⁷ među kojima je bio i zagrebački nadbiskup kardinal Franjo Kuharić, predsjednik biskupske konferencije¹³⁸ koji je intervenirao četiri puta.¹³⁹ Na kraju svoga rada biskupi su objavili *Poruku narodu Božjemu*.¹⁴⁰ Sastavljena je i završna relacija *Exeunto coetu secundo* s naslovom "Crkva u riječi Božjoj slavi Kristove misterije za spasenje svijeta".¹⁴¹

Ova sinoda, koja je izazvala velik odjek,¹⁴² bit će pamćena posebice stoga što je njezina završna relacija izrazila želju da bude sastavljen "ka-

¹³⁵ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi, Seconda assemblea generale straordinaria*, Civiltà Cattolica, Rim 1986., str. 1-2.

¹³⁶ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 2281.

¹³⁷ Usp. www.vatican.va/roman_curia/synod/documents.

¹³⁸ Usp. CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi, Seconda assemblea generale straordinaria*, str. 579.

¹³⁹ Usp. *isto*, str. 160 (26. studenoga), 304 (pisani intervent), 393 (4. studenoga) i 396 (5. prosinca).

¹⁴⁰ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 2298-2305.

¹⁴¹ Usp. *isto*, I., str. 2304-2339.

¹⁴² Usp. *The Extraordinary Synod - 1985*, St. Paul Editions, Boston 1986.; KASPER Walter, *Zukunft auf der Kraft des Konzils. Die ausserordentliche Bischofssynode '85*, Herder, Freiburg-Basel-Wien 1986.; CONCETTI Gino (a cura di), *Il sinodo della speranza. Documenti ufficiali della II assemblea straordinaria del sinodo dei vescovi*, Logos, Rim 1986.; GARRONE Gabriel Marie, *Synode 85. Nouveau départ pour le Concile*, Fazard, Paris 1986.; HOURDIN Georges, *Au pape Jean-paul II et aux évêques du Synode. Sur la nécessité d'achever le Concile*, Desclée de Brouwer, Paris 1985.; LAURENTIN René, *20 ans après le Concile, un Synode extraordinaire. Pour un réalisme chrétien au-delà des idéologies de droite et de gauche*, O.E.I.L., Paris 1985. Dodatnu bibliografiju vidi u: CAPRILE Giovanni, *Il sinodo dei vescovi, Seconda assemblea generale straordinaria*, str. 585-596.

tekizam ili kompendij cijeloga katoličkog nauka u stvarima vjere i morala kako bi bio skoro orijentir za katekizme i kompendije koji će biti priređeni u raznim krajevima”.¹⁴³ Stoga se ima smatrati izravnom posljedicom ovoga zahtjeva poziv Ivana Pavla II., izrečen 11. lipnja 1986., na izradu *Katekizma Katoličke Crkve* koji je završen i objavljen 11. listopada 1992.¹⁴⁴ Isto tako, ova relacija je izrazila želju da se dublje prouči teološki status biskupskih konferencija, naročito njihov doktrinarni autoritet, vodeći računa o onome što je napisano u saborskom dokumentu *Christus Dominus* (br. 38) i kanonima 447 i 753 *Zakonika kanonskoga prava*.¹⁴⁵ To što je traženo, razjašnjeno je 21. svibnja 1998. apostolskim pismom Ivana Pavla II. *Apostolos suos* o teološkoj i pravnoj naravi biskupskih konferencija.¹⁴⁶

Zaključak

Sinodalna okupljanja biskupa iz cijeloga svijeta su, prije svega, izraz aktivne suodgovornosti za cijelu Crkvu. Proizašle su iz ekleziologije komunitarnosti, tj. svjesne odgovornosti svakoga dijela za cjelinu i cjeline za svaki dio, te načela sinodalnoga oblika aktivnoga crkvenoga učiteljstva. Provodili su je biskupi okupljeni oko Pavla VI. i Ivana Pavla II., kojima su uvelike pomagali stručnjaci s raznih područja.

Poslužile su kao izvrsno sredstvo u bistrenju doktrinarnih i pastoralnih pitanja, što ih je vrijeme donosilo, a pape su se pokazali kao vode Crkve koji su poučavali prihvaćajući pouke subraće u episkopatu. Ponekada su bili u sličnoj prilici kao Petar u Antiohiji jer su se sinodalni oci koji put znali i usprotiviti “u lice” predloženim materijalima (usp. *Ef* 2,11). Rasprave su zaista bile plodne ali još uvijek nije moguće do kraja vrednovati koliko je korist Crkva dobila od svega toga. No, sigurno je da je ta korist velika i da će u budućnosti postajati sve veća. To potvrđuje već samo spominjanje raspravljanih tema i objavljenih dokumenata crkvenoga učiteljstva što posvema opravdava gornji zaključak kako je korist vrlo velika. Neki dokumenti i ustanove, proizašli iz sinodalnih rasprava, već su postali međaši crkvenoga života a njihova teologija odavno je sadržaj raznih trak-

¹⁴³ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 2321.

¹⁴⁴ Usp. *Catechismo della Chiesa cattolica*, Libreria editrice vaticana, Città del Vaticano 1992. Katekizam je preveden i objavljen na hrvatskom jeziku s naslovom *Katekizam Katoličke Crkve*, Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb 1994.

¹⁴⁵ Usp. *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, I., str. 2331.

¹⁴⁶ Usp. AAS 90/1998., str. 641-658; *Enchiridion vaticanum*, XVII., EDB, Bologna 2000., str. 518-555. Nije mi poznato da je ovaj postsinodalni dokument preveden i objavljen na hrvatskom jeziku.

tata na crkvenim učilištima. Stoga, neka bude dovoljno spomenuti samo: Međunarodnu teološku komisiju, dva zakonika crkvenoga prava, Papinsko vijeće za obitelj, liturgijsku obnovu, *Katekizam katoličke Crkve*, teologiju laikata, redovništva, biskupstva, svećeništva, biskupskih konferencija, kateheze, kršćanske obitelji, evangelizacije, pokore i pomirenja te naročito novu psihološku klimu koja je nastala internacionalizacijom i intersubjektivizacijom teološke i stvarne odgovornosti za Crkvu na putu.

THE GENERAL SYNODS OF BISHOPS AND ITS THEMES AND METHOD OF WORK (1967-2001)

Summary

During the Second Vatican Council (1962-2001), numerous Council Fathers suggested to find a way for the Bishops from all over the world to participate directly in leadership of the universal Church. Ecclesiology of that Council, known under the term *communio* became concrete when the pope Paul VI. on September 15, 1965, with apostolic letter *Apostolica sollicitudo*, established the Synod of Bishops. This communitarity (*communio*) is evident especially by responsible participation of the elected representatives of the whole Episcopate in the work of the Synod.

Work of the Synod, that gather representatives of the particular Churches from all over the world in a designated time, is determined by universal (CIC) and Synodal law. The first part of this article is about these regulations which regulate method of work when the Synod is in session.

The second part of this article presents themes discussed during ten ordinary general Synods from 1967 until 2001, as well as report of numerous Church documents that came out as a result, directly or indirectly, of Synod's sessions, discussions and suggestions. At the end of the article, in the same way, is made the overview of work and fruits of the two general Extraordinary Synods of Bishops.

Synod gatherings of bishops from all over the world are, above all, expression of active co-responsibility for the whole Church. Synod sessions are result of ecclesiology of communitarity e. i. being aware of responsibility of the particular Churches for the universal Church and vice versa, as well as rule of Synod's form of the active Church's Magisterium. It was implemented by the Bishops gathered around Paul VI. and John Paul II. with a lot of help by experts from various fields.

Synods were excellent means to clarify doctrinal and pastoral issues which time has brought, and the popes acted like true leaders of the Church in their teachings but also they accepted suggestions by their brothers of the Episcopate.

The popes were sometimes in the similar situation like Peter in Antioch, because the Synod Fathers opposed, sometimes, “to face”, to the proposed materials (cf. Gal 2,11). Discussions were indeed fruitful, but it is still impossible to estimate entirely all the benefits which the Church gained from it. However, the benefits are definitely great and in the future they will be even grater. Just mentioning discussed themes and published documents of the Church Magisterium confirms and entirely supports the above conclusion regarding the benefits. Some documents and institutions, which are results of Synod’s discussions, have already become cornerstones and landmarks in the Church’s life and their theology has already been for a long time subject-matter of different courses at the Church’s universities. Therefore, let it be mentioned just a few: International theological commission, two codes of the Church’s law, Papal family council, liturgical renewal, the *Catechism of the Catholic Church*, theology of laity, religious, episcopacy, priesthood, Episcopal Conferences, catechesis, Christian family, evangelization, penance and reconciliation, and especially new psychological climate as the result of internationalization and intersubjectivization of theological and real responsibility for the Church on the way.

(Translated by Ivica Mršo)